

תוכן העניינים

א – מבוא

ב – מעשי הניסים של ישו ע"פ ספרי הבשורה

ג – ישו והמסורת הדתית ביהדות

ד – התייחסות המסורת הרבנית לישו ולמעשי הניסים שלו

ה – סיכום

א – מבוא

ספרי הבשורה של הברית החדשה מתארים מספר רב של מקרים אשר בהם חולל ישו אירועים מסוימים אשר הרשימו את הנוכחים באירועים אלו כהתרחשויות נסיות ("מעשי ניסים"). המסקנה העיקרית הנגזרת בספרי הבשורה לנוכח אירועים אלו – בעיקר בשלושת ספרי הבשורה הראשונים, אלה הידועים כ"סינופטיים" (מתי, לוקס, מרקוס) – היא שישו היה נביא, במובן המקראי המסורתי. בנוסף לכך, מקבלת ביטוי בספרי הבשורה ההבנה שמעשי ניסים אלה מבשרים את הגעתו של העידן המשיחי – "מלכות האלוהים" – או, אכן, שהעידן המשיחי כבר החל עם הופעתו של ישו. חשיבותם של מעשי הניסים כחלק מסיפור חייו של ישו ופועלו ולמשמעות הדתית המיוחדת להופעתו על במת ההיסטוריה היא מרכזית ומכרעת.

ורמס (2000, עמ' 18-19) עומד על הבדל מסוים בין שלושת ספרי הבשורה הראשונים ("הסינופטיים") לבין הבשורה ע"פ יוחנן מבחינת התייחסותם למעשי הניסים. לטענתו, בשלושת ספרי הבשורה הראשונים מעשי הניסים שמחולל ישו נובעים בעיקר מרחמיו של איש האלוהים לחולים ולאומללים או שהם מובנים כמבשרים את הגעתה של מלכות האלוהים או, כאפשרות נוספת, כסימנים לכך שמלכות האלוהים כבר נוכחת. לעומת זאת, כפי שמצביע ורמס (2000, עמ' 19), בספר הבשורה הרביעי ("הבשורה ע"פ יוחנן") מתפרשים מעשי הניסים בעיקר כהוכחה למקור האלוהי ולטבע השמימי, העל-טבעי, של ישו.

בזכות מעשי ניסים אלו, ובעיקר אלו שהיו כרוכים בריפוי חולים או בגירוש שדים ורוחות רעות, זכה ישו לפרסום ויוקרה רבים בקרב תושבי הכפרים והעירות בגליל. יוקרתו הייתה כזאת שמיד עם הגעתו למקום מסוים, נפוצה השמועה ומיד לאחר מכן הביאו אליו התושבים את החולים ובעלי המומים כדי שירפא אותם ויעזור להם במצוקתם (ראה, למשל, מרקוס, פרק ו', פסוקים 53-55). בין מעשי הניסים המתוארים בספרי הבשורה ניתן להבחין בסוגים שונים: ריפוי, גירוש שדים ורוחות רעות, הקמה לתחייה וכן מעשי ניסים שבהם מתחוללים אירועים שניתן לתארם כפלאי טבע (למשל, אירוע שבו ים סוער הופך פתאום לשקט). ורמס (2000, עמ' 169) טוען שבין מעשים של גירוש שדים או רוחות רעות לבין מעשים של ריפוי כפי שהם מתוארים בספרי הבשורה ניתן להבחין באופן הבא: בשעה שמעשים מן הסוג הראשון תמיד כרוכים בביטוי של אמירה מסוימת, הרי שמעשים של ריפוי מתרחשים תמיד תוך קיום טקס מסוים אשר מעורב בו מגע פיסי בין האדם החולה לבין המרפא. ורמס ממשיך ומציין שמרכיב מהותי בתהליך הריפוי כפי שהוא מתחולל במעשי הניסים המתוארים בספרי הבשורה הוא אמונתו של החולה המתרפא. מרכיב זה תמיד נוכח בסיפורים אלה באופן משתמע, ובמקרים רבים הוא מקבל גם ביטוי מפורש.

דוגמא אחת לאבחנה זו היא למשל מקרה האיש העיוור, ברטימי בן-טימי, שראייתו שבה אליו: "ויאמר אליו ישוע אמונתך הושיעה לך ואור עיניו שב אליו כרגע וילך אחריו בדרך" (מרקוס, פרק י', 52). דוגמא אחרת היא מקרה האישה הזבה "אשר ימי זובה נמשכו שתים עשרה שנה": "ויאמר אליה בתי אמונתך הושיעה לך לכי לשלום וחיתה נפשך מתחלואיך" (מרקוס, פרק ה', 34).

עניינה העיקרי של עבודה זאת הוא יחסה של המנהיגות היהודית הרבנית בדורות הראשונים שלאחר הופעתו של ישו (כלומר, במאות הראשונה והשנייה לאחר הספירה) אל מעשי הניסים שחולל כמו גם אל התופעה הכללית של סיפור חייו ופעלו. לא יהיה זה מופרך לומר שהעובדות המתקבלות מסקירה היסטורית בעניין זה מקבלות את המשמעות הראויה להן רק אם הן מוצבות בתוך ההקשר התרבותי, הדתי וההיסטורי הרחב יותר. מנקודת המבט ההיסטורית הרחבה יותר, בעניין זה הקשור בישו, לפחות שתי השאלות הבאות: ראשית, יש מקום לתהות באיזה מידה דמותו ופועלו של ישו מהווים תופעה חריגה, לא רק לגבי תקופתו אלא גם לגבי כל המסורת והתרבות היהודיים הקודמים לתקופתו. לעניות לדעתי, רוב ספרות המחקר העוסקת בישו תומכת במסקנה שישו לא היה דמות חריגה אלא, להיפך, דמותו ופועלו היו אופייניים לחלוטין לתרבות ולדת היהודית, לא רק בתקופתו אלא לאורך כל הדורות הקודמים לו. כפי שנראה בסעיפים הבאים של עבודה זאת, מחוללי ניסים היו חלק חשוב מן התרבות היהודית העממית שהתקיימה בארץ ישראל גם בתקופת פעילותו של ישו וגם בתקופות הקודמות לו אשר מתוארות בספרות המקראית.

לעומת זאת, כאשר מדובר בשאלה השנייה, והעיקרית, שתעסיק אותנו בעבודה זאת, לגבי יחסה של המנהיגות הרבנית, התוצאה המתקבלת מסקירת הספרות המחקרית שונה לחלוטין: בשעה שמחוללי ניסים זכו, באופן כללי, להתייחסות שהייתה בעיקרה אוהדת מצידה של המנהיגות הרבנית במאות הראשונות לספירה, הרי שכאשר מדובר בישו ופועלו היחס שזכה לו בקרב המנהיגות הרבנית היה בעיקרו בקורתי ועוין, וזאת במידה שיחס זה זכה לביטוי מפורש כלשהו. בעניין זה חשוב לציין שמן המחקר ההיסטורי שעסק בשאלה ספציפית זו מתקבל הרושם הברור שממדי ההתייחסות המפורשת והגלויה לעניינו של ישו בספרות הרבנית של המאות הראשונות הם מזערניים באופן שמצריך הסבר.

הדיון בסעיפים הבאים של עבודה זו מאורגן באופן הבא: בסעיף 2 נערוך סקירה, מפורטת אך לא ממצה, של מעשי הניסים השונים המיוחסים לישו ומתוארים בארבעת ספרי הבשורה. סקירה מעין זו הינה הכרחית על מנת לספק את הבסיס העובדתי הנחוץ לדיון בשאלות המרכזיות של עבודה זאת. בסעיף 3 נדון בשאלה הנוגעת למקומו של ישו מחולל הניסים בתרבות ובמסורת הדתית של תקופתו. במיוחד תעסיק אותנו השאלה באיזה מידה מהווה תופעת ישו מחולל הניסים חריגה מן המסורת היהודית או, להפך, באיזו מידה היא מהווה המשך טבעי למסורת ולהיסטוריה רבת השנים של התרבות היהודית הדתית בארץ ישראל. בסעיף 4 נבחן את ההתייחסות לישו מחולל הניסים בתקופות קצת יותר מאוחרות. במיוחד יעסיקו אותנו העובדות לגבי ההתייחסות חכמי המשנה לישו ולמעשי הניסים המיוחסים לו.